

جغرافیا و روابط انسانی، پاییز ۱۳۹۹، دوره ۳، شماره ۲

بررسی نقش گردشگری روستایی در توسعه اجتماعی و اقتصادی روستاها (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان لردگان استان چهارمحال و بختیاری)

ایوب کردلو^۱، کوروش احمدی^{۲*}

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، گرایش توسعه اقتصاد روستایی، دانشگاه تهران، دانشکده جغرافیا.

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، گرایش مدیریت توسعه پایدار، دانشگاه تهران، دانشکده جغرافیا.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۷/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۸/۰۲

چکیده:

صنعت گردشگری در مناطق روستایی کشورهای در حال توسعه نقش مهم را در پایداری اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی از طریق تنوع منابع درآمدی، کاهش مهاجرت و... داشته است. گردشگری روستایی منبعی برای افزایش درآمد بوده و نقش مهمی در توسعه اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی روستاها ایفا می نماید. هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش گردشگری روستایی در توسعه اجتماعی و اقتصادی روستاها (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان لردگان استان چهارمحال و بختیاری) است. این تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی و با استفاده از روش پیمایشی و کتابخانه ای استفاده شده است. جامعه آماری در این پژوهش، شامل روستاییان ساکن در مناطق روستایی شهرستان لردگان است بر اساس سرشماری سال، ۱۳۹۵ دارای ۹۰۲۷ نفر جمعیت و ۲۵۱۲ خانوار می باشد. در جامعه آماری مورد مطالعه از فرمول کوکران استفاده و حجم نمونه برابر با ۳۶۸/۳۷ و برای دقت بیشتر حجم نمونه ۳۶۹ انتخاب شد. برای تعیین پایایی کمی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ، استفاده شد. مقدار آلفا برای قسمت های مختلف پرسشنامه ۰/۷۴ تا ۰/۸۰ محاسبه شد. به منظور به دست آوردن دیدگاه ساکنان در خصوص مولفه های ذکر شده از آزمون های آماری میانگین پاسخ ها و واریانس و آزمون T تک نمونه ای استفاده شد. نتایج یافته های پژوهش نشان داد که رابطه معناداری بین گردشگری روستایی و مولفه های اقتصادی و اجتماعی پژوهش وجود دارد. بیشترین بررسی نقش گردشگری روستایی در توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی به این ترتیب است که در بعد اقتصادی مولفه درآمد با میانگین (۱/۳۶-) بیشترین تأثیر و مولفه فقر (۱/۱۱-) کمترین و در بعد اجتماعی مولفه مشارکت با میانگین (۱/۳۳-) بیشترین تأثیر و مولفه کیفیت زندگی با (۱/۱۱-) درصد کمترین تأثیر را از گردشگری روستایی داشته است. نتایج حاصل آزمون t تک نمونه نشان دهنده ی تأثیرگذاری منفی و معنی داری گردشگری روستایی در توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی بوده است. **واژگان کلیدی:** گردشگری، گردشگری روستایی، توسعه اجتماعی، توسعه اقتصادی، شهرستان لردگان.

مقدمه:

امروزه صنعت گردشگری در دنیا یکی از منابع درآمدزا و از عوامل موثر در تبادلات فرهنگی بین کشورهاست و به عنوان مهم ترین صنعت خدماتی جهان حائز اهمیت است (فنی و محمد نژاد، ۱۳۸۹: ۱۰۲). گردشگری به ویژه در کشورهای توسعه یافته، عامل موثری در مقابله با فقر است و موجب افزایش درآمد قشرهای مختلف، کاهش بیکاری و رونق اقتصادی و در نتیجه، بهبود کیفیت زندگی مردم و افزایش رفاه اجتماعی می گردد (برقی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲). گردشگری عبارت است از تمامی فعالیت های شخصی که مسافرت کرده و در یک مکانی خارج از محیط معمول به مدت کمتر از یک سال متوالی، به منظور استراحت، تجارت یا اهداف دیگر اقامت کند. گردشگری ممکن است شامل تعطیلات، سفرهای تجاری، دیدار از دوستان و آشنایان، مسافرت آموزشی (سفر علمی)، ورزشی، درمان و سلامتی یا سفر مذهبی باشد (موریس، ۲۰۱۶). توجه به مقوله ی گردشگری روستایی از دهه های ۱۹۵۰ به بعد گسترش یافت و طی سالیان اخیر توسعه و رونق آن به عنوان یکی از راهبردهای مهم و اساسی در رشد و توسعه ی نواحی روستایی می باشد (حاجی نژاد و همکاران، ۱۳۹۲: ۷۸-۵۱). گردشگری روستایی در واقع بخشی از بازار گردشگری بوده که می توان آن را ابزار مهمی برای توسعه اقتصادی- اجتماعی و اکولوژیکی جوامع روستایی قلمداد کرد. با توجه به اینکه کشور ایران از لحاظ تنوع جغرافیایی، گستردگی محیط طبیعی، وجود مناطق بیابانی، ارزش و اعتبار تاریخی و مذهبی روستاها، آب و هوای متنوع در روستاهای کشور و هم چنین میراث فرهنگی و تاریخی منحصر به فرد، دارای پتانسیل های بی شماری است، توسعه گردشگری روستایی می تواند نقش مهمی در تجدید حیات روستاها، ایجاد اشتغال و درآمد برای روستاییان و در نهایت توسعه کشور به طور اعم و توسعه روستایی به طور اخص داشته باشد (Ghafouri et al, 2014: 19-30). گردشگری روستایی با هدف توسعه پایدار جوامع محلی در نواحی روستایی، به عنوان ابزاری جهت توسعه اقتصادی و اجتماعی و یکی از مهم ترین مشاغل مدرن در مناطق روستایی تجسم یافته است. در بعد اقتصادی، گامی بزرگ در جهت کاهش فقر با توسعه مراکز کسب و کار کوچک، افزایش و تغییر شکل منابع در معرض خطر به سمت منابع پربازده و همراه با سودمندی و توزیع درآمد بر می دارد و در بعد اجتماعی نیز باعث کارآفرینی و جلوگیری از مهاجرت، مشارکت و ارتباطات بیشتر روستاییان با سایر جوامع و ایجاد توسعه پایدار روستایی می گردد (اصغری و جعفری، ۱۳۹۷: ۱۵۹). با توجه به ویژگی بارز گردشگری روستایی به مثابه یکی از مردمی ترین اشکال گردشگری، می توان انتظار داشت که این صنعت، از یک سو به رشد اقتصادی و تنوع فعالیت های روستایی و از سوی دیگر با جذب مازاد نیروی انسانی به ایجاد اشتغال و درآمدزایی برای ساکنان روستاها کمک کند، بدین

ترتیب فرصتی برای توسعه همه جانبه قلمداد شود (سقای، ۱۳۸۲: ۲). ما در این پژوهش به دنبال این موضوع هستیم که آیا گردشگری روستایی در توسعه اجتماعی و اقتصادی روستاها (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان لردگان استان چهارمحال و بختیاری) چه تاثیری می تواند داشته باشد؟

پیشنه پژوهش:

اصغری و جعفری در سال (۱۳۹۷)، در پژوهشی تحت عنوان بررسی اثرات گردشگری در توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان تالش) به این نتیجه رسیده اند که اکثریت قریب به اتفاق روستاهای ناحیه تالش از حضور گردشگران متاثر شده و گردشگری در خود باوری و به تبع آن توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاهای مورد بررسی تاثیر گذار بوده است. توسعه و گسترش گردشگری در نواحی روستایی تالش و استفاده از جاذبه های متعدد طبیعی و فرهنگی روستا به عنوان منبع درآمد معیشتی مردم روستا و در عین حال کمک به حفاظت از سرمایه ها و جاذبه های منحصر به فرد طبیعی و فرهنگی روستا می تواند در راس برنامه های توسعه ای منطقه قرار گیرد.

حیدری ساریان در سال (۱۳۹۶)، در پژوهش تحت عنوان بررسی اثرات گردشگری در توسعه اجتماعی مناطق روستایی، مورد مطالعه: شهرستان مشگین شهر به این نتیجه رسیده است که آزمون T در ارتباط با ویژگی های شاخص های توسعه اجتماعی دو گروه نشان داد که بین متغیرهای کاهش تعارضات و اختلافات، عدالت اجتماعی، تعاون اجتماعی، مشارکت اجتماعی و مسئولیت پذیری اجتماعی با متغیر وابسته رابطه معنی داری وجود ندارد؛ اما بین متغیرهای تقویت زیرساخت های آموزشی، توانمندسازی، انسجام اجتماعی، رضایت از زندگی، دسترسی به خدمات اجتماعی، وضعیت اشتغال، وضعیت تحصیلات، عضویت در تشکل های مدنی، کیفیت زندگی و امنیت شغلی با متغیر وابسته رابطه معنی داری وجود دارد.

سلیمانی در سال (۱۳۹۳)، در پایان نامه خود تحت عنوان تاثیر گردشگری در توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی مطالعه موردی: دهستان چنادر به این نتیجه رسیده است که در واقع بین توسعه گردشگری و توسعه اقتصادی- اجتماعی سکونتگاه های روستایی در دهستان چنادر رابطه مثبت و معنا داری وجود دارد. با وجود اثرات و پیامدهای مطلوب اقتصادی و اجتماعی، ماهیت انبوه و خود جوش توسعه گردشگری توأم با مدیریت ناکارآمد، برخی آثار و پیامدهای منفی اقتصادی و اجتماعی نظیر افزایش قیمت زمین و مسکن و هزینه های زندگی و هم چنین برخی ناهنجاری های اجتماعی را نیز در پی داشته است.

مبانی نظری:

گردشگری:

لغت گردشگری معادل کلمه لاتین *Tourism* است که برگرفته از لغت *Tour* فرانسوی به معنای چرخش، طی کردن و سیر کردن می باشد (بابایی و جنگجو، ۱۳۹۲) و معادل های گوناگونی مانند گردشگری، جهانگردی، سیاحت، تفریح و حتی ایران گردی که هر کدام بار معنایی خاص خود را دارد، برای آن در نظر گرفته شده است و این موضوع حاکی از خصوصیت میان رشته ای گردشگری و نگرش های متنوع و متفاوت از این صنعت است. براساس تعریف سازمان جهانی توریسم، گردشگری با معادل دقیق و درست انگلیسی آن توریسم، به کلیه فعالیت های افرادی اطلاق می شود که به مکانی خارج از محیط عادی خود به منظور گذران ایام فراغت، کار و یا سایر اهداف، برای مدت زمانی کمتر از یک سال، سفر می کنند؛ بنابر این تعریف محدوده توریسم از مسافرت هایی که صرفاً به منظور گذران تعطیلات و سپری کردن چند روز در دیدار از دوستان و آشنایان و بازدید از مناطق جذاب انجام می گیرد، فراتر می رود (فرجی راد و آقا جانی، ۱۳۸۸: ۷۲-۶۱). گردشگری مجموع پدیده ها و ارتباطات ناشی از کنش متقابل میان گردشگران، سرمایه، دولت ها و جوامع میزبان، دانشگاه ها و سازمان های غیر دولتی، در فرآیند جذب، حمل و نقل، پذیرایی و کنترل گردشگران و دیگر بازدیدکنندگان است (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۹۰: ۱). گردشگری یکی از صنایع کیلیدی در هر جامعه است که می تواند توجه برنامه ریزان را جلب کند، زیرا این صنعت بر بسیاری از بخش های جامعه، از جمله بخش های اقتصادی، فرهنگی و زیست محیطی تأثیر می گذارد. از طرف دیگر، حجم زیاد مسافرت ها در سال های اخیر موج شده است گردشگری یکی از بزرگترین صنایع در دنیا معرفی می شود (کاظمی و همکاران، ۱۳۹۱: ۴۸). بورکارت و مدلیک گردشگری را سفری موقتی و کوتاه معرفی می کنند که در آن گردشگر برای سیر و سیاحت به منطقه ای خارج از محل سکونت و کار خود می رود (کاظمی، ۱۳۹۰: ۱۵).

گردشگر:

اصطلاح گردشگر برای اولین بار در قرن نوزدهم برای اشراف زادگان فرانسوی که مشغول تحصیل یا کسب تجربه در خارج از کشور بودند به کار رفت، بعدها این واژه برای کسانی که به فرانسه برای تفریح مسافرت می کردند استفاده شد. از همان زمان گردشگر به بعضی از مسافرینی گفته می شد که هدف آن ها استراحت، گردش، سرگرمی و آشنایی با مردم و نه کسب درآمد و اشتغال بود (رضوانی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۵). در سال ۱۹۶۳ در کنفرانس بین المللی گردشگری در شهر رم، گردشگر از نظر آماری به فردی اطلاق شد که بیش از

۲۴ ساعت و کمتر از سه ماه و بدون کسب درآمد به عنوان مسافر به مقصدی وارد شده و اقامت نماید(زینلی، ۱۳۹۳: ۱۶).

گردشگری روستایی:

گردشگری روستایی به کلیه فعالیت ها و خدماتی اطلاق می شود که کشاورزان، مردم و دولت ها برای تفریح و استراحت گردشگران و هم چنین، جذب آن ها در نواحی روستایی ارائه می کنند و شامل گردشگری کشاورزی، گردشگری مزرعه، گردشگری طبیعی و فرهنگی می باشد(رضوانی، ۱۳۸۷: ۳۲).

گونه شناسی مختلف گردشگری روستایی عبارتند از :

✓ گردشگری کشاورزی

✓ گردشگری تفریحی

✓ اکوتوریسم

✓ گردشگری فرهنگی

✓ گردشگری مزرعه(سقایی و علیزاده، ۱۳۹۲: ۶).

✓

روستا:

روستا را در فرهنگ های فارسی، ده و قریه ذکر کرده اند و در اصطلاح جغرافیدانان جهان اسلام، ناحیه ای است که شامل مزارع و قریه ها می شود(نقوی، ۱۳۸۷: ۱۶). روستا واحد اقتصادی، اجتماعی، جغرافیایی و مرکز تجمعی از مردم یک جانشین تعریف شده است که قسمت اعظم درآمد آن ها از کشاورزی تأمین می شود و شرایط بالقوه خودکفایی را نیز در خود دارد(رضوانی، ۱۳۸۲: ۲۳).

توسعه اجتماعی:

براساس آخرین تعاریف سازمان ملل «توسعه اجتماعی» فرآیندی از تغییرات است که منجر به بهبود در «به زیستن» و «روابط اجتماعی» می شود که منصفانه تر و سازگارتر با اصول حکومت دموکراتیک و عادلانه است. توسعه اجتماعی شامل هم دستاوردهای مادی مانند سلامت، آموزش و پرورش مناسب، دسترسی پایدار به منابع، کالا و خدمات برای زندگی مناسب در یک محیط قابل پذیرش، و هم دستاوردهای غیر مادی با ویژگی

های اجتماعی و فرهنگی مانند حس کرامت، امنیت و شمول اجتماعی و دستاوردهای سیاسی مربوط به فعالیت، مشارکت و بازنمایی است (UNIRSD, 2016). توسعه اجتماعی عبارت است از امکانات رفاهی برای زندگی بهتر جامعه (آزاد ارمکی و همکاران، ۱۳۹۱: ۸).

توسعه اقتصادی:

برخی توسعه اقتصادی را فرآیند مستمر نوآوری تکنولوژی، ارتقاء صنعتی و تحول ساختاری می دانند که باعث غلبه بر رکود بازار می شود (Jose Manuel et al., 2014: 63). توسعه اقتصادی فرآیندی است که طی آن مبانی علمی و فنی تولید از وضعیت سنتی به وضعیت مدرن متحول می شود (عظیمی، ۱۳۹۲: ۱۷۸).

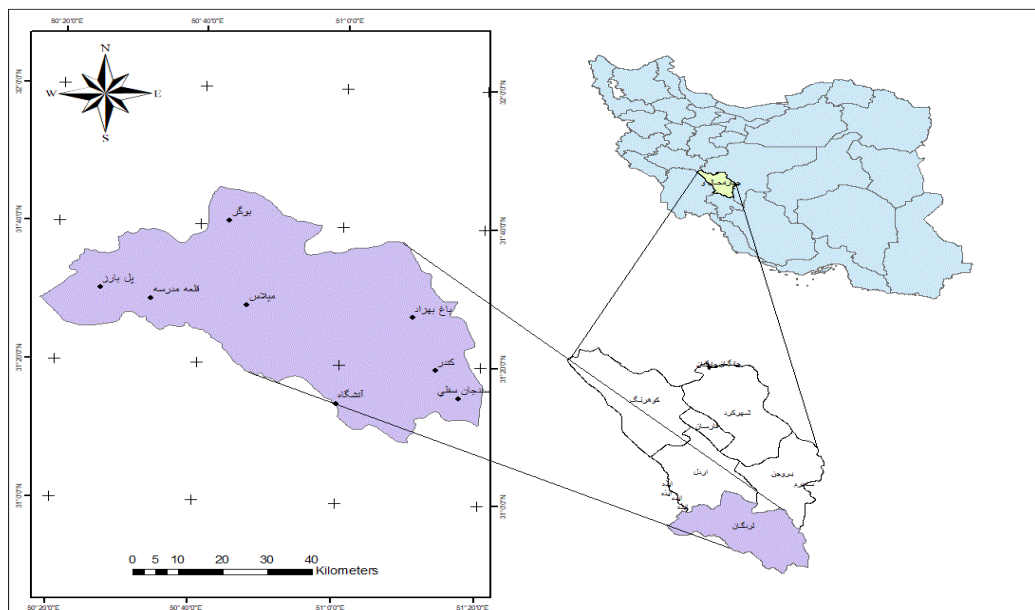
معرفی منطقه مورد مطالعه:

شهرستان لردگان یکی از شهرستان های استان چهارمحال و بختیاری ایران و مرکز این استان شهرکرد است. این شهرستان در جنوب استان واقع شده است. مردمان لردگان از لران بختیاری هستند. شهر لردگان مرکز شهرستان لردگان با هزار و هفتصد متر ارتفاع از سطح دریا در ۱۶۰ کیلومتری جنوب شرقی شهرکرد، مرکز استان چهارمحال و بختیاری، قرار گرفته است، این شهرستان با وسعت ۳۴۲۰ کیلومتر مربع معادل ۸/۲۰ درصد از مساحت استان را به خود اختصاص داده است. شهرستان لردگان در جنوب استان چهارمحال و بختیاری واقع شده و از نظر موقعیت نسبی از سمت شمال به شهرستان های بروجن و اردل، از سمت جنوب به استان کهگیلویه و بویر احمد و از سمت شرق به استان اصفهان و از غرب به استان خوزستان منتهی می شود. جمعیت این شهرستان در سال ۱۳۹۵، بالغ بر ۴۰۵۲۸ نفر جمعیت می باشد. جدول شماره (۱) جمعیت و خانوارهای روستاهای مورد مطالعه را نشان می دهد.

جدول شماره (۱): روستاهای مورد مطالعه

ردیف	روستا	جمعیت	خانوار
۱	کندر	۷۴۷	۲۱۱
۲	آتشگاه	۵۲۱	۱۳۱
۳	سندگان سفلی	۸۱۶	۲۵۵
۴	میلاس	۸۲۴	۲۲۱
۵	بوگر	۲۷۷۵	۷۳۴
۶	پل بارز	۱۶۱	۴۲
۷	باغ بهزاد	۲۴۵۴	۷۳۲
۸	قلعه مدرسه	۷۲۹	۱۸۶
-	جمع	۹۰۲۷	۲۵۱۲

منبع: (سرشماری آماری استان چهارمحال و بختیاری، ۱۳۹۵)

شکل (۱): نقشه روستاهای مورد مطالعه

منبع: گرد آورندگان، ۱۳۹۹

در تحقیق حاضر روی تعیین حجم نمونه با استفاده از روش های آماری و فرمول کوکران انجام گرفت که به شرح زیر می باشد:

$$T=96/1 \text{ اندازه تغییر در توزیع طبیعی}$$

$$D=0/05 \text{ تفاضل نسبت واقعی صفت جامعه یا میزان تخمین محقق برای وجود آن در جامعه}$$

$$P=0/7 \text{ نسبت درصد افرادی که دارای صفت مورد مطالعه هستند}$$

$$Q=0/3 \text{ نسبت درصد افرادی که فاقد صفت مورد مطالعه هستند}$$

$$N = \text{تعداد کل جمعیت روستاهای مورد مطالعه}$$

$$n = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right)} \quad n = \frac{\frac{(1/96)^2 (0/7)(0/3)}{(0/05)^2}}{1 + \frac{1}{(9027)} \left(\frac{(1/96)^2 (0/7)(0/3)}{(0/05)^2} - 1 \right)} = 368/37$$

روش پژوهش:

هدف اساسی این پژوهش بررسی نقش گردشگری روستایی در توسعه اجتماعی و اقتصادی روستاها است. روش تحقیق به صورت پیمایشی انجام شده است و از نوع توصیفی تحلیلی است. جهت گرد آوری داده ها به مناطق روستایی انتخاب شده به دلیل دارا بودن پتانسیل و کانون گردشگری روستایی که جامعه آماری تحقیق را تشکیل می دهند مراجعه شد. به منظور بررسی نقش گردشگری روستایی در توسعه اجتماعی و اقتصادی روستاها (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان لردگان استان چهارمحال و بختیاری) از نظر و دیدگاه ساکنان منطقه مورد مطالعه از میان مولفه های گوناگون آن هایی را که به نظر کارآمدتر به نظر می رسید انتخاب شد از جمله برای بعد اقتصادی، شاخص های افزایش درآمد، کاهش فقر، افزایش سرمایه گذاری و پس انداز و افزایش اشتغال زایی و برای بعد اجتماعی شاخص های کاهش مهاجرت، افزایش مشارکت، افزایش سطح بهداشت و افزایش کیفیت زندگی در این پژوهش استفاده شد. در این پژوهش از طیف ۵ سوالی لیکرت استفاده شد که خیلی زیاد امتیاز ۵، زیاد امتیاز ۴، متوسط امتیاز ۳، کم امتیاز ۲، خیلی کم امتیاز ۱، تعلق گرفت و عدد ۵/۲ به

عنوان میانه در نظر گرفته شد. جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش، شامل روستاییان ساکن در مناطق روستایی شهرستان لردگان است که برابر با ۹۰۲۷ نفر می باشد با توجه به مشخص بودن جامعه آماری مورد مطالعه از فرمول کوکران برای استخراج حجم نمونه آماری $368/37$ و برای دقت بیشتر حجم نمونه 369 انتخاب شد. ابزار اندازه گیری پرسشنامه محقق ساخته بود و روایی صوری پرسشنامه توسط پنل متخصصان مورد تأیید قرار گرفت و جهت تعیین روایی پرسشنامه تهیه شده از نظر تنی چند از اعضای هیات علمی صاحب نظر در حیطه موضوع مورد مطالعه دانشگاه محقق اردبیلی استفاده گردید. هم چنین برای تعیین پایایی کمی پرسشنامه نیز از ضریب آلفای کرونباخ، استفاده شد که مقدار آلفای ذکر شده $0/74$ تا $0/80$ محاسبه شد. حال در این قسمت از این پژوهش به منظور به دست آوردن سنجش دیدگاه ساکنان در خصوص مولفه های ذکر شده از آزمون های آماری میانگین پاسخ ها و واریانس و آزمون T تک نمونه ای استفاده شد.

معرفی مولفه های پژوهش:

مولفه های این تحقیق بر اساس مطالعات انجام گشته و پیشینه پژوهش های انجام شده و مبانی نظری مرتبط با موضوع استخراج شده اند، که هر کدام از مولفه ها با گویه های آن ها را در جدول شماره (۲) مشاهده می کنید.

جدول (۲): شاخص و متغیرها

تعداد گویه	متغیر	ابعاد اقتصادی / شاخص
۵	ارتباط بین افزایش درآمد و افزایش قدرت خرید مردم، ارتباط بین افزایش درآمد و کاهش فقر، ارتباط بین افزایش درآمد و افزایش زیر ساخت ها، رابطه بین افزایش درآمد و کاهش مهاجرت ها، نقش افزایش درآمد در بهبود کیفیت زندگی.	افزایش درآمد
۴	رابطه بین کاهش فقر و سلامت روانی روستاییان، نقش کاهش فقر در افزایش سرمایه گذاری ها، ارتباط بین کاهش فقر و افزایش کیفیت زندگی، ارتباط بین کاهش فقر و افزایش پس انداز ها.	کاهش فقر
۴	رابطه بین افزایش اشتغال زایی و کاهش مهاجرت روستاییان ، ارتباط بین اشتغال زایی و افزایش سرمایه گذاری ها، رابطه بین اشتغال زایی و افزایش درآمد، رابطه بین اشتغال زایی و افزایش پس انداز.	افزایش اشتغال زایی
۵	رابطه بین افزایش سرمایه گذار و افزایش اشتغال زایی ، رابطه بین افزایش پس انداز و افزایش درآمد، ارتباط بین افزایش پس انداز و افزایش درآمد، نقش افزایش سرمایه گذاری در کاهش مهاجرت، رابطه بین پس انداز و کاهش مهاجرت.	افزایش سرمایه گذاری و پس انداز
-	-	ابعاد اجتماعی/شاخص
۴	رابطه بین کاهش مهاجرت و آبادانی روستاها ، ارتباط بین کاهش فقر و کاهش مهاجرت، رابطه بین کاهش مهاجرت و افزایش نوسازی روستا، ارتباط بین کاهش مهاجرت و افزایش کیفیت زندگی.	کاهش مهاجرت
۵	ارتباط بین افزایش مشارکت و کاهش مهاجرت، رابطه بین افزایش مشارکت و آبادانی روستا، نقش افزایش مشارکت در بهبود کیفیت زندگی، رابطه بین افزایش مشارکت و افزایش سطح بهداشت، نقش مشارکت روستاییان در حفظ آثار باستانی و تاریخی.	افزایش مشارکت
۵	نقش افزایش بهداشت در افزایش کیفیت زندگی، رابطه بین بهداشت و کاهش مهاجرت، ارتباط بین بهداشت و کاهش فقر، رابطه بین افزایش بهداشت و افزایش درآمد، رابطه بین افزایش سطح بهداشت و سلامت نیروی کار.	افزایش سطح بهداشت
۴	نقش کیفیت زندگی در سلامت روانی و روحی افراد، رابطه بین کیفیت زندگی و افزایش پس انداز، ارتباط بین افزایش کیفیت زندگی و افزایش سرمایه گذاری، رابطه افزایش کیفیت زندگی و بهره مندی از خدمات.	افزایش کیفیت زندگی

منبع: (عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۹؛ عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۱: ۷؛ حیدری ساربان، ۱۳۹۶).

نقش گردشگری روستایی در افزایش درآمد روستاییان:

از نگاه روستاییان روستاهایی که پژوهش انجام شده است از پنج گویه با توجه به اهمیت موضوع و ارتباط گردشگری روستایی با افزایش درآمد روستایی، میانگین گویه های چون رابطه بین افزایش درآمد و کاهش فقر با (۳/۴۰) بیشترین و ارتباط بین افزایش درآمد و افزایش زیر ساخت ها با (۲/۹۸) درصد کمترین میانگین از

طرف روستاییان پاسخ داده شده است. بالا ترین میانگین یعنی ارتباط بین افزایش درآمد و کاهش فقر را می توان این گونه تفسیر کرد که با افزایش ورود گردشگران و افزایش درآمد اهالی روستاییان وضعیت فقر در روستاهای مورد مطالعه کاهش یافته است. جدول (۳) رتبه های سایر مولفه ها را نیز نشان می دهد.

جدول (۳): میانگین و رتبه های بدست آمده از گویه های مولفه درآمد

رتبه	واریانس	انحراف از معیار	میانگین	متغیرها
۲	۱/۹۳	۱/۳۹	۳/۳۰	ارتباط بین افزایش درآمد و قدرت خرید مردم.
۱	۲/۲۲	۱/۴۹	۳/۴۰	ارتباط بین افزایش درآمد و کاهش فقر.
۵	۱/۷۸	۱/۳۳	۲/۹۸	ارتباط بین افزایش درآمد و افزایش زیر ساخت ها.
۴	۲/۲۸	۱/۵۱	۳/۲۱	رابطه بین افزایش درآمد و کاهش مهاجرت ها.
۳	۱/۷۲	۱/۳۱	۳/۲۲	نقش افزایش درآمد در بهبود کیفیت زندگی.

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹.

نقش گردشگری روستایی در کاهش فقر روستاییان:

در این قسمت از پژوهش با توجه به مولفه های انتخاب شده از منطقه مورد مطالعه برای مولفه کاهش فقر اقدام به طراحی چهار گویه گردید که گویه رابطه بین کاهش فقر و سلامت روانی روستاییان با میانگین (۳/۵۳) بیشترین و گویه نقش کاهش فقر در افزایش سرمایه گذاری ها با (۳/۲۱) درصد کمترین میانگین را از طرف اهالی پاسخ داده شد. بالاترین میانگین یعنی رابطه بین کاهش فقر و سلامت روانی روستاییان را می توان این گونه تفسیر نمود که با افزایش ورود گردشگران و کاهش فقر در میان روستاییان، اهالی روستاهای مورد مطالعه از سلامت روانی مناسب برخوردار می گردند. جدول (۴) رتبه های سایر مولفه ها را نشان می دهد.

جدول (۴): میانگین و رتبه های بدست آمده از گویه های مولفه فقر

رتبه	واریانس	انحراف از معیار	میانگین	متغیرها
۱	۱/۵۹	۱/۲۶	۳/۵۳	رابطه بین کاهش فقر و سلامت روانی روستاییان
۴	۱/۸۷	۱/۳۷	۳/۲۱	نقش کاهش فقر در افزایش سرمایه گذاری ها.
۲	۱/۸۵	۱/۳۶	۳/۲۶	ارتباط بین کاهش فقر و افزایش کیفیت زندگی.
۳	۱/۶۶	۱/۲۹	۳/۲۴	ارتباط بین کاهش فقر و افزایش پس انداز ها.

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹.

نقش گردشگری روستایی در افزایش اشتغال زایی روستاییان:

در این پژوهش نقش گردشگری روستایی در اشتغال زایی روستاییان بر اساس نظر ساکنان محلی از چهار گویه بررسی شده است مطالعه میانگین پاسخ های بدست آمده نشان می دهد ارتباط بین اشتغال زایی و افزایش سرمایه گذاری در روستاها با میانگین (۳/۶۷) بالاترین و رابطه بین اشتغال زایی و افزایش پس انداز با میانگین (۲/۳۰) پایین ترین درصد پاسخ داده شده از طرف اهالی روستاها می باشد. بالاترین میانگین یعنی ارتباط بین اشتغال زایی و افزایش سرمایه گذاری در روستاها را می توان این گونه تفسیر کرد که با وجود شغل های متعدد به وجود آمده از صنعت گردشگری روستایی و افزایش درآمد روستاییان توانایی سرمایه گذاری در بخش مختلف در روستاهای مورد مطالعه به وجود می آید. جدول (۵) رتبه های سایر مولفه ها را نشان می دهد.

جدول (۵): میانگین و رتبه های بدست آمده از گویه های مولفه اشتغال زایی

متغیرها	میانگین	انحراف از معیار	واریانس	رتبه
رابطه بین افزایش اشتغال زایی و کاهش مهاجرت روستاییان.	۳/۴۴	۱/۴۳	۲/۰۶	۲
ارتباط بین اشتغال زایی و افزایش سرمایه گذاری ها.	۳/۶۷	۱/۰۶	۱/۱۳	۱
رابطه بین اشتغال زایی و افزایش درآمد.	۳/۳۴	۱/۲۷	۱/۶۱	۳
رابطه بین اشتغال زایی و افزایش پس انداز.	۲/۳۰	۱/۳۱	۱/۷۲	۴

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹.

نقش گردشگری روستایی در افزایش سرمایه گذاری و پس انداز روستاییان:

برای بررسی مولفه سرمایه گذاری و پس انداز و پس انداز پنج گویه انتخاب گردید که به ترتیب گویه رابطه بین پس انداز و کاهش مهاجرت با (۳/۳۹) بیشترین میانگین و ارتباط بین افزایش پس انداز و افزایش درآمد با (۲/۸۶) در صد کمترین میانگین را از طرف اهالی پاسخ داده شد. بالاترین میانگین یعنی رابطه بین پس انداز و کاهش مهاجرت را می توان این گونه تفسیر نمود که با افزایش درآمد روستاییان و توانایی روستاییان در پس انداز، مهاجرت روستاییان به مناطق روستایی و شهری کاهش می یابد. جدول (۶) رتبه های سایر مولفه ها را نشان می دهد.

جدول (۶): میانگین و رتبه های بدست آمده از گویه های مولفه سرمایه گذاری و پس انداز

رتبه	واریانس	انحراف از معیار	میانگین	متغیرها
۲	۱/۷۶	۱/۳۲	۳/۳۵	رابطه بین افزایش سرمایه گذار و افزایش اشتغال زایی.
۳	۱/۸۸	۱/۳۷	۳/۳۱	رابطه بین افزایش پس انداز و افزایش درآمد.
۵	۲/۱۲	۱/۴۵	۲/۸۶	ارتباط بین افزایش پس انداز و افزایش درآمد.
۴	۲/۲۳	۱/۴۹	۳/۱۰	نقش افزایش سرمایه گذاری در کاهش مهاجرت
۱	۱/۸۷	۱/۳۶	۳/۳۹	رابطه بین پس انداز و کاهش مهاجرت.

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹.

نقش گردشگری روستایی در کاهش مهاجرت روستاییان:

برای بررسی مولفه مهاجرت چهار گویه انتخاب گردید که به ترتیب گویه رابطه بین کاهش مهاجرت و افزایش نوسازی روستا با (۳/۳۱) بیشترین میانگین و ارتباط بین کاهش فقر و کاهش مهاجرت با (۳/۱۱) درصد کمترین میانگین پاسخ داده شده از طرف اهالی روستاهای مورد مطالعه می باشد. بالاترین میانگین یعنی رابطه بین کاهش مهاجرت و افزایش نوسازی روستا را می توان این گونه تفسیر کرد که با توسعه گردشگری روستایی و به دلیل گردشگر پذیر بودن روستاهای مورد مطالعه توجه مسئولان و اهالی روستاها برای نوسازی روستاها بیشتر شده و این عامل باعث کاهش مهاجرت روستاییان به سایر مناطق می گردد. جدول (۷) رتبه های سایر مولفه ها را نشان می دهد.

جدول (۷): میانگین و رتبه های بدست آمده از گویه های مولفه مهاجرت

رتبه	واریانس	انحراف از معیار	میانگین	متغیرها
۳	۱/۸۳	۱/۳۵	۳/۱۶	رابطه بین کاهش مهاجرت و آبادانی روستاها.
۴	۲/۰۸	۱/۴۴	۳/۱۱	ارتباط بین کاهش فقر و کاهش مهاجرت.
۱	۱/۷۳	۱/۳۱	۳/۳۱	رابطه بین کاهش مهاجرت و افزایش نوسازی روستا.
۲	۱/۹۱	۱/۳۸	۳/۲۵	ارتباط بین کاهش مهاجرت و افزایش کیفیت زندگی.

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹.

نقش گردشگری روستایی در افزایش مشارکت روستاییان:

برای ارزیابی مولفه مشارکت پنج گویه انتخاب گردید که گویه ارتباط بین افزایش مشارکت و کاهش مهاجرت با (۳/۳۰) بیشترین میانگین و رابطه بین افزایش مشارکت و آبادانی روستا با (۳/۰۵) درصد کمترین میانگین پاسخ داده شده از طرف اهالی روستاهای مورد مطالعه می باشد. بالاترین میانگین یعنی ارتباط بین افزایش مشارکت و کاهش مهاجرت را می توان این گونه تفسیر کرد که با مشارکت و همکاری روستاییان در جهت تبلیغات روستاهای دارای ظرفیت گردشگری و جذب گردشگران به این روستاها و افزایش درآمد روستاییان انگیزه مهاجرت روستاییان به سایر روستا کاهش می یابد. جدول (۸) رتبه های سایر مولفه ها را نشان می دهد.

جدول (۸): میانگین و رتبه های بدست آمده از گویه های مولفه مشارکت

رتبه	واریانس	انحراف از معیار	میانگین	متغیرها
۱	۱/۸۹	۱/۳۷	۳/۳۰	ارتباط بین افزایش مشارکت و کاهش مهاجرت.
۵	۱/۷۶	۱/۳۲	۳/۰۵	رابطه بین افزایش مشارکت و آبادانی روستا.
۳	۱/۷۶	۱/۳۲	۳/۲۴	نقش افزایش مشارکت در بهبود کیفیت زندگی.
۴	۱/۷۷	۱/۳۳	۳/۱۷	رابطه بین افزایش مشارکت و افزایش سطح بهداشت.
۲	۱/۸۵	۱/۳۶	۳/۲۸	نقش مشارکت روستاییان در حفظ آثار باستانی و تاریخی.

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹.

نقش گردشگری روستایی در افزایش سطح بهداشت روستاییان:

برای ارزیابی مولفه بهداشت پنج گویه انتخاب گردید که به ترتیب گویه رابطه بین بهداشت و کاهش مهاجرت با (۳/۴۵) بیشترین میانگین و رابطه بین افزایش سطح بهداشت و سلامت نیروی کار با (۳) درصد کمترین میانگین پاسخ داده شده از طرف اهالی روستاها می باشد. بالاترین میانگین یعنی رابطه بین بهداشت و کاهش مهاجرت را می توان این گونه تفسیر کرد که با افزایش امکانات بهداشتی و درمانی در روستاها و برخورداری روستاییان از خدمات ارائه شده توسط مراکز درمانی دیگر لزومی برای رفتن به مراکز بهداشتی در سایر مناطق

نمی بینند و این عامل باعث کاهش مهاجرت اهالی روستاهای مورد مطالعه می گردد. جدول (۹) رتبه های سایر مولفه ها را نشان می دهد.

جدول (۹): میانگین و رتبه های بدست آمده از گویه های مولفه بهداشت

رتبه	واریانس	انحراف از معیار	میانگین	متغیرها
۳	۱/۷۹	۱/۳۳	۳/۳۳	نقش افزایش بهداشت در افزایش کیفیت زندگی
۱	۱/۵۵	۱/۲۴	۳/۴۵	رابطه بین بهداشت و کاهش مهاجرت.
۲	۱/۷۱	۱/۳۰	۳/۳۴	ارتباط بین بهداشت و کاهش فقر.
۴	۱/۷۷	۱/۳۳	۳/۱۸	رابطه بین افزایش بهداشت و افزایش درآمد.
۵	۱/۶۳	۱/۲۷	۳/۰۰	رابطه بین افزایش سطح بهداشت و سلامت نیروی کار.

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹.

نقش گردشگری روستایی در افزایش کیفیت زندگی روستاییان:

برای ارزیابی مولفه کیفیت زندگی چهار گویه انتخاب گردید که به ترتیب گویه رابطه افزایش کیفیت زندگی و بهره مندی از خدمات با (۳/۴۰) بیشترین میانگین و ارتباط بین افزایش کیفیت زندگی و افزایش سرمایه گذاری با (۳/۲۵) درصد کمترین میانگین پاسخ داده شده از طرف اهالی روستاهای مورد مطالعه می باشد. بالاترین میانگین یعنی رابطه افزایش کیفیت زندگی و بهره مندی از خدمات را می توان این گونه تفسیر کرد که با افزایش گردشگری روستایی و نیز میزان بهره مندی روستاییان از خدمات، کیفیت زندگی در بین روستاییان بهبود یافته و این عامل باعث افزایش امید به زندگی در بین روستاییان گشته است. جدول (۱۰) رتبه های سایر مولفه ها را نشان می دهد.

جدول (۱۰): میانگین و رتبه های بدست آمده از گویه های مولفه کیفیت زندگی

رتبه	واریانس	انحراف از معیار	میانگین	متغیرها
۲	۱/۸۵	۱/۳۶	۳/۳۹	نقش کیفیت زندگی در سلامت روانی و روحی افراد.
۳	۱/۶۴	۱/۲۸	۳/۳۰	رابطه بین کیفیت زندگی و افزایش پس انداز.
۴	۱/۷۹	۱/۳۳	۳/۲۵	ارتباط بین افزایش کیفیت زندگی و افزایش سرمایه گذاری.
۱	۲/۱۷	۱/۴۷	۳/۴۰	رابطه افزایش کیفیت زندگی و بهره مندی از خدمات.

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹.

نتایج حاصل از آزمون t تک نمونه ای و میزان t و اختلاف میانگین بدست آمده نشان دهنده این موضوع است که در بعد اقتصادی به ترتیب مولفه های درآمد با $۳۰/۵۶-$ ، سرمایه گذاری و پس انداز با $۲۹/۷۸-$ ، اشتغال زایی با $۲۵/۲۲-$ ، و فقر با $۲۱/۹۹-$ درصد و نیز در بعد اجتماعی مولفه های مشارکت با $۳۰/۵۱-$ ، بهداشت با $۲۷/۷۵-$ ، مهاجرت با $۲۶/۲۰-$ و کیفیت زندگی با $۲۱/۹۶-$ درصد بیانگر نقش بیشتر فعالیت های گردشگری روستایی و مولفه های ذکر شده در روستاهای مورد مطالعه می باشد. و سطح معناداری آزمون نیز قابل مشاهده است که برای تمامی مولفه ها معناداری منفی و کامل را نشان می دهد. همان طور که نتایج جدول قابل مشاهده است مولفه درآمد بیشترین میزان اختلاف از میانگین را در بعد اقتصادی و مولفه مشارکت بیشترین اختلاف از میانگین را در بعد اجتماعی کسب کرده است و بیان گر این مطلب است که فعالیت های گردشگری روستایی در توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاهای مورد مطالعه تاثیر مهمی را بر افزایش درآمد و نیز مشارکت روستاییان بر جای گذاشته است.

جدول (۱۱): تحلیل آماری آزمون t تک نمونه ای برای شاخص های پژوهش

عدد مفروض: ۳						شاخص
با سطح اطمینان ۹۵ درصد						
معناداری	بیشترین	کمترین	اختلاف از میانگین	درجه آزادی	آماره T	
۰/۰۰۰	-۱/۲۷	-۱/۴۴	-۱/۳۶	۳۶۸	-۳۰/۵۶	درآمد
۰/۰۰۰	-۱/۰۱	-۱/۲۱	-۱/۱۱	۳۶۸	-۲۱/۹۹	فقر
۰/۰۰۰	-۱/۱۵	-۱/۳۵	-۱/۲۵	۳۶۸	-۲۵/۲۲	اشتغال زایی

۰/۰۰۰	-۱/۲۵	-۱/۴۳	-۱/۳۴	۳۶۸	-۲۹/۷۸	سرمایه گذاری و پس انداز
-	-	-	-		-	شاخص
۰/۰۰۰	-۱/۱۳	-۱/۳۲	-۱/۲۳	۳۶۸	-۲۶/۲۰	مهاجرت
۰/۰۰۰	-۱/۲۴	-۱/۴۲	-۱/۳۳	۳۶۸	-۳۰/۵۱	مشارکت
۰/۰۰۰	-۱/۱۵	-۱/۳۲	-۱/۲۴	۳۶۸	-۲۷/۷۵	بهداشت
۰/۰۰۰	-۱/۰۱	-۱/۲۱	-۱/۱۱	۳۶۸	-۲۱/۹۶	کیفیت زندگی

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹.

نتیجه گیری:

صنعت گردشگری در کشورهای در حال توسعه که با کمبود منابع درآمدی مواجهه هستند می تواند نقش مهم و موثری در این زمینه داشته باشد. با توجه به وجود انواع متعددی از گردشگری یکی از مهم ترین این نوع گردشگری اختصاص به گردشگری روستایی دارد و این نوع گردشگری در روستاهایی که از لحاظ گردشگری دارای ظرفیت بالایی هستند می تواند در توسعه اقتصادی (افزایش درآمد، کاهش فقر، ایجاد اشتغال و...) و توسعه اجتماعی (مشارکت، مهاجرت، بهداشت و...) نقش موثری داشته باشد. و از آن جایی که روستاهای شهرستان لردگان استان چهار محال و بختیاری دارای ظرفیت بالای گردشگری هستند انتخاب شده اند. به منظور دستیابی به اهداف پژوهش و میزان تأثیرات از آزمون های آماری میانگین پاسخ ها، واریانس و t تک نمونه ای استفاده شد. نتایج حاصل از آزمون t تک نمونه ای نشانگر مطلوب بودن و تأثیرگذاری منفی و معنی داری گردشگری روستایی در توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی ذکر شده بوده است. همان طور که نتایج تحقیق جلالی (۱۳۹۵)، در پایان نامه ای تحت عنوان نقش گردشگری در توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاهای شهرستان تفت به این نتیجه رسیده است که از دیدگاه مناطق میزبان و مطالعات تحقیقاتی روی گردشگران، گردشگری اثرات اقتصادی مثبتی نظیر افزایش فرصت های شغلی و درآمد و اثرات منفی اقتصادی و محیطی نظیر افزایش قیمت کالا و خدمات، افزایش کاذب قیمت زمین، افزایش آلودگی صوتی، کاهش شاغلان بخش کشاورزی با توجه به گسترش فناوری سرمایه بر در بخش تولیدات کشاورزی و دست اندازی به حریم منابع طبیعی را موجب شده است و نتایج تحقیق زرافشانی و همکاران (۱۳۹۲)، در مقاله ای با عنوان "بررسی اثرات گردشگری در ارتقاء شاخص های اقتصادی و اجتماعی نواحی روستایی ریجاب استان کرمانشاه" دریافتند که توسعه گردشگری در منطقه مورد مطالعه منجر به اشتغال و درآمدزایی، ایجاد توسعه فرهنگی و

مشکلات زیست محیطی شده است. بنابراین تحقیقات صورت گرفته توسط این محققان با موضوع مورد مطالعه همسوئی دارد.

منابع:

اصغری، سمیرا و حمید جعفری. (۱۳۹۷). ((بررسی اثرات گردشگری در توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان تالش))، جغرافیا (فصلنامه علمی - پژوهشی و بین المللی انجمن جغرافیای ایران)، سال ۱۶، ش ۵۷، صص ۱۶۹-۱۵۹.

آزاد ارمکی، تقی؛ مهدی، مبارکی و زهره شهبازی. (۱۳۹۱). ((بررسی و شناسایی شاخص های کاربردی توسعه اجتماعی با استفاده از تکنیک دلفی))، فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی- فرهنگی، سال ۱، ش ۱، صص ۳۰-۷.

بابایی، محبوب و عیسی جنگجو. (۱۳۹۲). ((توسعه صنعت گردشگری روستایی؛ فرصت ها و چالش ها (مورد شناسی روستاهای دهستان دشت؛ شهرستان ارومیه))، اولین همایش ملی مدیریت گردشگری، طبیعت گردی و جغرافیا، همدان، انجمن ارزیابان محیط زیست هگمتانه.

برقی، حمید؛ دهقان، حسام پور؛ محمد، طوسی و داوود جمینی. (۱۳۹۱). ((برنامه ریزی توسعه پایدار گردشگری در منطقه خلیج فارس (مطالعه موردی: جزیره قشم))، نشریه جغرافیا و برنامه ریزی منطقه ای، سال ۲، ش ۷.

پاپلی یزدی، مهدی و محمد حسین سقایی. (۱۳۹۰). گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، چاپ ششم، تهران، سمت.

حاجی نژاد، علی؛ دانا، رحیمی و زهرا تقی زاده. (۱۳۹۲). ((تدوین برنامه استراتژیک توسعه گردشگری در مناطق نمونه گردشگری روستایی مطالعه موردی: روستای نمونه گردشگری هجیج در شهرستان پاوه))، آمایش سرزمین، سال ۵، ش ۱، صص ۷۸-۵۱.

حیدری ساربان، وکیل. (۱۳۹۶). ((بررسی اثرات گردشگری در توسعه اجتماعی مناطق روستایی. مورد مطالعه: شهرستان مشکین شهر))، مجله آمایش جغرافیایی فضا، سال ۷، ش ۲۵، ص ۱۷۱.

رضوانی، علی اصغر. (۱۳۸۲). رابطه شهر و روستا (مطالعات شهری و منطقه ای)، انتشارات ملکان

رضوانی، محمد رضا؛ محمد رضا، اکبریان؛ عبدالرضا، رکن الدین افتخاری و سید علی بدری. (۱۳۹۰). ((تحلیل مقایسه ای آثار اقتصادی گردشگری خانه های دوم با گردشگری خانه های دوم با گردشگری روزانه بر نواحی روستایی با رویکرد توسعه پایدار (مطالعه موردی: شهرستان شمیرانات، استان تهران))، پژوهش های روستایی، سال ۲، ش ۴، صص ۶۲-۳۵.

رضوانی، محمدرضا. (۱۳۸۷). توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.

زینلی، بهرام. (۱۳۹۳). ((ارزیابی رضایت گردشگران از محصول گردشگری پارک ساحلی قرون با استفاده از مدل HOLSAT))، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده جغرافیا و برنامه ریزی، دانشگاه تبریز.

سقای، مهدی. (۱۳۸۲). بررسی قابلیت های گردشگری در ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، مشهد، دانشگاه فردوسی مشهد.

سقای، مهدی و سید دانا علیزاده. (۱۳۹۲). ((امکان سنجی محصول گردشگری روستایی در شهرستان پاوه))، فصلنامه فضای جغرافیایی، سال ۳۱، ش ۴۱، صص ۲۰-۱.

سلیمانی، سودابه. (۱۳۹۷). ((تاثیر گردشگری در توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی مطالعه موردی: دهستان چنادر))، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده گردشگری، دانشگاه علم و فرهنگ.

عظیمی، حسین. (۱۳۹۲). مدارهای توسعه نیافتگی در اقتصاد ایران، تهران: نشر نی، چاپ چهاردهم.

عنابستانی، علی اکبر؛ محمد رضا، عباس زاده و زینب وصال. (۱۳۹۶). ((بررسی نقش برند گردشگری روستایی بر پایداری اجتماعی سکونتگاه های روستایی (مطالعه موردی: شهرستان بینالود))، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، سال ۶، ش ۴، صفحه ۳۹.

عنابستانی، علی اکبر؛ عباس، سعیدی و حسن درویشی. (۱۳۹۱). (بررسی آثار اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی توسعه گردشگری در سکونتگاه های روستایی از دیدگاه گردشگران و روستاییان (مطالعه موردی: دشت ارژن-فارس))، مجله علمی تخصصی برنامه ریزی فضایی، سال ۲، ش ۲، صفحه ۷.

فرجی راد، عبدالرضا و سمیه آقاجانی. (۱۳۸۸). ((تحلیلی نو پیرامون گردشگری و جدیدترین طبقه بندی آن))، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، سال ۶، ش ۲۳، صص ۷۲-۶۱.

فنی، زهره و علی محمد نژاد. (۱۳۸۹). (نقش مدیریت شهری در توسعه گردشگری (مطالعه موردی شهر رامسر)) مجله مطالعات جهانگردی، شماره ۱۱ و ۱۲

کاظمی مصطفی پور، سمیرا؛ فهمیه، سعادت یار و فاطمه بیطرف. (۱۳۹۱). ((تأثیر تصویر ذهنی گردشگران بر ارزش ادراک شده از شهرهای ساحلی دریای خزر با تأکید بر نقش واسط کیفیت عوامل ادراک شده))، مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال ۲، ش ۶، صص ۳۴-۱۹.

کاظمی، مهدی. (۱۳۹۰). مدیریت گردشگری، انتشارات سمت، چاپ پنجم.

نقوی، نیره. (۱۳۸۷). جامعه شناسی روستایی، چاپ ۵، تهران، انتشارات دانشگاه پیام نور

Jose Manuel, S., N. Irmgard & K. Richard. (2014). Transforming economies: Making industrial policy work for growth, jobs and development. International Labour Office – Geneva: ILO.

Morrison, J. (2016). Establishing an Environmental Scanning/Forecasting System to Augment College and University Planning. Planning for Higher Education, no. 15(1) 7-22.

UNIRSD. (2016). Transformations to Equity and Sustainability: UNIRSD Strategy 2016-2020.